

Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,
The Journal of Social Sciences Institute
Yıl/Year: 2018 – Kış / Winter
Sayı/Issue: 42 - Sayfa / Page: 225-244
ISSN: 1302-6879 VAN/TURKEY

Makale Bilgisi / Article Info
Geliş/Received: 05.10.2018
Kabul/Accepted: 15.11.2018
Araştırma Makalesi / Research Article

KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK ALGISI ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA: TÜRKİYE VE VİETNAM ÖRNEĞİ

A STUDY ON THE PERCEPTION OF CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY: THE CASE OF TURKEY AND VIETNAM

Arş. Gör. Fetullah BATTAL
Bayburt Üniversitesi
İşletme Bölümü
Yönetim ve Organizasyon ABD
fbattal@bayburt.edu.tr

Dr. Chau Thi Le Duyen
Can Tho University/ Vietnam
College of Economics
ctlduyen@ctu.edu.vn

Öz

Bu çalışmanın amacı, Vietnam ve Türkiye'nin kurumsal sosyal sorumluluk (KSS) algılarını karşılaştırmaktır. Türkiye ve Vietnam'ı seçmenin en önemli nedeni, her iki ülkenin de uzun bir tarihi olması. Ayrıca makale içeriğinde de belirtildiği gibi, bu coğrafyalarda kurumsal sosyal sorumluluk perspektifinin benzer olabileceği düşünülmektedir. Bu çalışmada, Bayburt Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi öğrencileri, idari personeli ve akademik kadrosu arasında rasgele örneklem seçilmiştir. Vietnam için örneklem grubu, Can Tho Üniversitesi ekonomi bölümü öğrencileri, idari personel ve akademik kadrodan rastgele seçilmiştir. Ayrıca, iki ülke arasındaki KSS algısını etkilediği düşünülen cinsiyet, yaş ve meslek durumu, kontrol değişkeni olarak kabul edilmektedir. Tahmin edilen ilişkileri test etmek için SPSS.22 ve AMOS 25.0 programları ile uygulama

çalışmaları yürütülmektedir. Sonuçlar, her iki ülkenin de kurumsal sosyal sorumluluk algılarının anlamlı, ancak zayıf olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca, her iki ülkede de kadınların CSR algısı erkeklere göre daha yüksektir. Sonuç olarak, çalışmada kullanılan hipotezler hem Türkiye hem de Vietnam örneğinde doğrulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kurumsal Sosyal Sorumluluk Algısı (Türkiye), Kurumsal Sosyal Sorumluluk Algısı (Vietnam), Kültürlerarası karşılaştırma

Abstract

The aim of this study is comparing corporate social responsibility (CSR) perceptions of Vietnam and Turkey. The most important reason for choosing Turkey and Vietnam mainly because both countries have a long history. Furthermore as mentioned in the article content, it is thought that the perspective of corporate social responsibility in these geographies may be similar. In this study, representative sample is selected randomly among students, administrative staff and academic staff of Economics and Administrative Sciences Faculty of Bayburt University in Turkey. For Vietnam, the sample group is selected randomly from Can Tho University economy department students, administrative staff and academic staff. In addition, gender, age, and occupational status, which are thought to affect CSR perception between the two countries, are considered as the control variable. In order to test the predicted relationships, application studies are conducted with SPSS.22 and AMOS 25.0 programs. Results revealed that both countries' corporate social responsibility perceptions are significant but weak. In addition, women's perception of CSR is higher in both countries compared to men. Consequently, the hypotheses used in the study are confirmed in the sample of both Turkey and Vietnam.

Keywords: Perception of Corporate Social Responsibility (Turkey), Corporate Social Responsibility Perceptions (Vietnam), Intercultural comparison

1. Giriş

Daha önceden pek çok çalışma, kurumsal sosyal sorumluluğu (KSS) model olarak incelemek adına gerçekleştirilmiştir. Bu modeller genel olarak iki ana kategoride sınıflandırılabilir. Birinci grup, işin sosyal sorumluluğunun işin tek boyutlu bir etkinlik olduğunu savunan Ortodoks paradigmayı temsil ederken, ikinci grup topluma mal ve hizmet tedarik etmenin tek sorumluluğu olduğu görüşünü savunmaktadır. (Chamberlain, 1973). Bu klasik kurumsal sosyal

sorumluluk modelleri, modern toplumda iş rolünün dar bir odağına sahip gibi görünmektedir. Ayrıca, iş dünyasının sosyal katılımının maliyetine çok önem verdiler ve karı, iş operasyonunun verimliliğini değerlendirmek için tek kriter olarak gördüler. Böylece, işletmenin, kârın dar perspektifinin ötesine uzanan daha geniş bir sorumlulukla, daha geniş bir toplumun parçası olduğu gerçeğini görmezden gelerek sadece kar odaklı bir yapının önemi üzerinde durdular.

Öte yandan, ikinci model grubu, KSS ‘yi bir bütün olarak görerek toplumun refahına katkıda bulunurken hem işlerini yürüten hem de kar maksimizasyonunun haricindeki diğer sorumluluklara da sahip bir kurum olduğu görüşünü savunmuşlardır. (Abratt ve Sacks, 1988:497-507).

Kurumsal Sosyal Sorumluluk için Friedman, (1962)’nin görüşü klasik görüş olarak kabul edilmektedir. Kısaca bu görüş; şirketlerin çoğunluğu, iş kârını artıran eylemler üstlenerek hissedar kazançlarını en üst düzeye çıkarma yükümlülüğü altında çalışmalıdır görüşüdür. Öyle ki günümüzde birtakım bilim insanları bu görüşü savunarak işletmelerin ve kurumların sadece kendi karını ve hissedarların karını artırması gerektiğini savunmaktadır. (Freedman,2009:119) Bununla birlikte, değer yaratmak için, çalışanlarının, müşterilerinin, tedarikçilerin, hükümetin ve faaliyet gösterdikleri topluluğun diğer paydaşlarının da yine bu görüşe paralel olarak hesaba katılması gerektiğini savunan bilim insanları da olmuştur. (örneğin Clarkson, 1995; Donaldson ve Preston, 1995; Esrock ve Leichty, 1998:305-319). Bu fikirlerle birlikte 1960’lı yılların başlarından itibaren şirketlerin kendi çevrelerine karşı yasal ve ekonomik yükümlülüklerinin ötesine geçen sorumluluklarının olduğunu farkına varmaya başlamıştır. (McGuire, 1963:854-872). Ayrıca şirketlerin tüm paydaşlarına karşı etik yükümlülükleri vardır ve refahı arttırmayı amaçlayan gönüllü faaliyetlere sahip olmaları ve toplum odaklı olmaları beklenmektedir. (örneğin, Carroll, 1979, 1991; Lewin ve arkadaşları, 1995; Maignan ve Ferrell, 2001:457).

2. Teorik Çerçeve

2.1. Kurumsal Sosyal Sorumluluk Kavramı

Bir asırdan uzun süredir KSS'nin tanımı üzerinde bir anlaşma sağlanamasa da birçok farklı açıdan bu kavram tartışılmaktadır. Bunlardan en yaygın olan iki argüman;

1-İşletmeler, daha büyük topluluğun yararına hizmet etmek için vardır. (Weber,2009:13-14)

2-İşletmelerin tek sosyal sorumluluğu vardır o da karlarını artırmaktır. (Friedman,1970:57) Şeklinde olsa da farklı tanımları da aşağıdaki gibidir:

Dünya Sürdürülebilir Kalkınma İş Konseyi,(DSKİK) KSS'yi; gelecek nesillerin ihtiyaçlarını karşılayabilme durumuna zarar vermeksizin, günümüzün ihtiyaçlarını karşılayabilme şekli olarak tanımlamaktadır (Brown Jong,2009:182-200).

Avrupa Birliği, KSS'yi, şirketlerin iş operasyonlarında ve paydaşları ile gönüllü olarak ilişkilerinde sosyal ve çevresel kaygıları birleştirdiği bir kavram olarak tanımlamıştır. KSS'nin genel kabul görmüş tek bir tanımı olmamakla birlikte, genel olarak etik değerlerle bağlantılı yasal karar alma, yasal gerekliliklere uyum ve insanlara, topluluklara ve çevreye saygılı olmak anlamına gelir. En başta yapılan akademik tanımlardan biri, KSS'yi karar alma ve politikaların amaçlarına ve toplumun değerleriyle uyumlu eylem çizgileri izlemeye yönelik bir politika izleme yükümlülüğü olarak tanımlayan Bowen (1953) tarafından dile getirilmiştir (Bowen,1953).

Friedman, 1970 yılında New York Times için yazılmış ünlü bir makalede İşin sosyal sorumluluğu karını artırmaktır görüşünü ortaya atarak, iş rolünün gelenekselci görünümünü özetlemiştir. İşletmeler politikacılar ya da düzenleyiciler tarafından değil, serbest piyasa ekonomisi ve ilgili etik standardı tarafından değerlendirilmelidir. Friedman, mal sahipleri ve maaşlı yöneticiler arasında, maaşlı yöneticilerin pozisyonlarını yasal bir sözleşme ve sahiplerine karşı sorumlu bir sorumluluk taşıdıklarını savunmuştur. Böylece firmanın kaynakları ve maaşlı yöneticilerin tüm eylemleri, artan kârlar yoluyla hissedarların zenginliğini artırmaya yönelik olmalıdır (Wilcke,2004:187-209).

Boston Koleji Kurumsal Vatandaşlık Merkezi (BKKVM), üç boyutlu bir KSS tanımı önermiştir:

- 1) Ahlaki / etik davranış veya kurallara uyum
- 2) Hayırseverlik
- 3) Bir şirketin ticari faaliyetlerinin toplum üzerindeki zararları ve yararları. Bu faaliyetler sonucunda optimum kazanç ve çevreye minimum zarar (Rochlin ve Bradley,2005:1-20).

McGuire, sosyal sorumluluk düşüncesinin, kurumun sadece ekonomik ve yasal yükümlülükleri değil, aynı zamanda bu yükümlülüklerin ötesine geçen belirli toplumsal sorumluluklara sahip olduğunu da kabul etmiştir (McGuire,1963:45-46). Votaw ve Sethi, sosyal normlar, değerler ve beklentiler gibi ek sorumlulukların, kurumsal davranışı uygun bir düzeye getirebileceğini dile getirmiştir (Votaw ve Sethi,1975:56-58).

Tüm bu tanımlardan sonra KSS kavramı ve boyutları konusunda genel kabul gören ve bilim insanları tarafından sık kullanılan Carroll piramidi oldukça önemlidir. Carroll, KSS kavramını bir piramidin seviyesi olarak tanımlayarak ekonomik, yasal, etik ve gönüllü sorumluluklar olmak üzere dört farklı kategoriye ayırmıştır:

Ekonomik Sorumluluk: Bir işletmenin ekonomik yükümlülükleri, toplumun kar istediği mal ve hizmet üretme ihtiyacından dolayı piramidin tabanında yer almaktadır. Etkinlik ve verimlilik, bir işletmenin diğer sorumlulukları için ön koşullardır.

Yasal Sorumluluk: Bir firmanın yasal sorumlulukları, yerel, bölgesel, ulusal veya hatta ulus ötesi olabilecek yasalara uyma yükümlülükleridir.

Etik Sorumluluk: Kurumların isteğine bağlı olan, yakın ve uzak çevresine karşı sorumluluklarını yerine getirmesiyle ilgili olan durumlardır.

Gönüllü Sorumluluk: Bir işletmenin 'ihtiyari veya hayırsever sorumlulukları bu piramitte en üstte yer almaktadır. Bunlar görev veya yükümlülük değildir; basit beklentiler, toplumun arzu ettiği şeyleri gösteren göstergeler; hayır kurumlarına bağış yapmak, okulları finanse etmek veya topluluk etkinliklerini ve programlarını desteklemek gibi faaliyetlerden oluşmaktadır. Carroll, bu piramide göre işletmelerin ya da kurumların bunları sırayla yerine getirmemesi gerektiğini, ancak her zaman her şeyin sürdürülebilirlik için yerine getirilmesi gerektiğini açıklamıştır (Carroll,1991:77-78).

2.2.KSS Türkiye Örneği

Kurumsal Sosyal Sorumluluk (KSS) için yukarıda sayılan görüşler yıllar içerisinde Türkiye'de de kapsamlı bir şekilde tartışılmıştır. Özellikle son 10 yılda Türkiye, KSS gündemini daha da artırmak için ülke bazlı bazı girişimlerde bulunmuştur. Örneğin Borsa İstanbul'un rehberliği ve çeşitli eleştirel toplantılar, G20 Antalya Zirvesi,¹ COP 21 Paris Sürdürülebilir İnovasyon Forumu ²gibi. Bu tarz çeşitli olaylar ve organizasyonlar, KSS'ye entegre olmayı ve Türk örgütlerinin görüşlerini şekillendirmeye yardımcı olmuştur. Çokuluslu şirketlerin yaygınlaşması ve artan çevresel kaygılar yatırımcı ve paydaşların karar alma sürecinde bilgi talepleri KSS konusunda her

¹ <https://www.ntv.com.tr/ekonomi/g20-zirvesiantalyada,hQRCKfbnGkKVOMqCrt5Tbg>

² <http://www.sustineoistanbul.com/tr/paris-sonrasi-surdurulebilirlik-inovasyonu-donemi/>

ülkenin dikkate alması gereken önemli parametrelerdir. (Skouloudis vd., 2010:426-438)

Türkiye’de şirketlerinin çoğunluğu KSS’yi hayırseverlik meselesi olarak görmektedirler. (Küçük-Yılmaz, 2008:139-147). Öte yandan, bu şirketlerin KSS’deki farkındalığı ve ilgisi, hedeflerine ulaşmak ve imajlarını geliştirmek için önemli olarak görülmeleri nedeniyle de artmıştır. (Küçük-Yılmaz, 2008:139-147).

Tarafların sosyal ve çevresel faaliyetlerinde yasal yükümlülükler ve yaptırımlar önemli bir rol oynamaktadır. Örneğin Türkiye ‘de bankaların KSS faaliyetlerini ve sorumluluklarını takip eden üç büyük denetleme mekanizması bulunmaktadır bunlar sırasıyla: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Türk Ticaret Kanunu ve Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) olarak adlandırılır. Bu düzenleme kuruluşları Türk bankacılık sistemin paydaşlara ve hissedarlara karşı sorumluluklarını yerine getirmesinde yardımcı olmaktadır. Bankacılık sektörü, ülkelerin sosyal ve ekonomik kalkınmasında, endüstriyel ve ticari faaliyetlerin finanse edilmesinde ve azaltılmasında önemli bir rol oynamaktadır. Yine bu kapsamda Türkiye, Kasım 2000 ve Şubat 2001’de finansal krizler yaşadı. Bu krizlerin ardından, Türk hükümeti daha güçlü bir bankacılık yapısı oluşturmak için özel bankacılık sistemini rehabilite etmek; düzenleme ve denetimi güçlendirmek ve sektördeki verimliliği arttırmak için “Bankacılık Sektörü ve Yeniden Yapılandırma Programı” başlatmıştır. (Dinçer, 2012: 341). “Böylece artık hiçbir sermaye sahibi bankaları yahut firmaları batıramayacak ve bunun karşılığını da ödemek zorunda kalacaktır. Bu kanundan hareketle etik sorumluluk olarak da bir bankanın genel müdürü ya da bir firmanın CEO’su yönettiği işletmenin gelir ve giderlerinden ortalama 30 yıl sorumlu tutulacaktır. (Türk Ticaret Kanunu Mad. 437-438)

Ayrıca yine bankalar üzerinden gidildiğinde SPK, “Kurumsal Yönetim İlkeleri” nde, şirketlerin kurumsal yönetiminde menfaat sahiplerini meşru taraflar olarak tanıyarak KSS faaliyetlerine rehberlik etmek için önemli bir girişimde bulunmuştur (Ararat, 2005:256). Bu rehberde, Sermaye Piyasası Kurulu (SPK,2005, 35), menfaat sahiplerini “faaliyetlere ilgi gösteren ve şirketin hedeflerine ulaşan kişi, kuruluş veya taraf” olarak tanımlamaktadır. Şirketin menfaat sahipleri ise: “ Hissedarlar, çalışanlar, alacaklılar, müşteriler, tedarikçiler, sendikalar, çeşitli sivil toplum örgütleri, devlet kurumları ve potansiyel yatırımcıları kapsayabilir. ”

Türkiye’de özellikle özel sektör alanında KSS faaliyetleri ciddi olarak devam ve takip edilirken kamu alanında da 2003 yılından itibaren de kurumlara misyon ve vizyon belirleme zorunluluğu

getirilerek topluma karşı ve çevreye karşı sorumluluklarının yerine getirilmesi amaçlanmıştır. (Dinçer ve Yılmaz,2003:120-121)

2.3. KSS Vietnam Örneği

Bu çalışmada ülkeler arasında kültürel kıyaslama yapıldığı için öncelikle Vietnam kültürünün açıklanması gerekmektedir. Bu kapsamda Vietnam karmaşık bir kültüre sahip çok etnik bir ülkedir. Bin yıldan uzun bir süre boyunca, Çin feodal hanedanlarının egemenliği altına girmiş daha sonra neredeyse bir asır boyunca Fransız sömürgesi (1858-1954) olarak yönetildikten sonra Amerika Birleşik Devletleri tarafından da 30 yıl boyunca işgal altında tutulmuştur. Tüm bu saldırılara rağmen Vietnam tarihinde, vatanseverlik ve milliyetçilik, gerçekten de, önemli düzeylerde olduğu için kendi ulusal kimliğini korumayı başarmıştır. (Edwards ve Phan, 2008:203).

Vietnam kültürü, Theravada ve Mahayana Budizmi aracılığıyla Hint kültüründen büyük ölçüde etkilenmiştir; Çin ideolojileri ve dini inançlar tarafından da Konfüçyüsçülük ve Taoizm'in (özellikle Kuzey Bölgelerinde) etkisi gözlemlenirken, Batı tarafından kapitalizm ve Hıristiyanlığın yaygınlaşmasına bağlı olarak da daha çok güney bölgelerinde bu inançların ve kültürün etkileri görülmektedir. (Rowley ve Truong, 2009:13).

Geleneksel olarak Vietnam'da, Budizm, Konfüçyüsçülük ve Taoizm'in üçlü dininden gelen öğretiler, Vietnam halk dinleri ile birlikte, (insanlık, iyilik, hayırseverlik) ve diğer ahlaki değerlerin, empati felsefesi de dahil olmak üzere (kendine yapılmasını istemediğin şeyi başkalarına yapmamak gibi) birlikte gelişmiştir. (Jamieson, 1993:305-312).

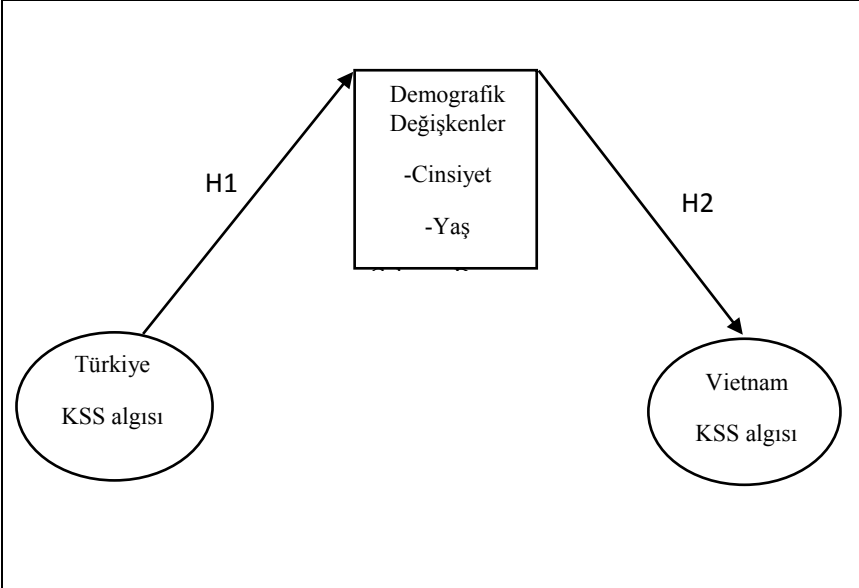
Günümüzde ve yakın tarihte ise ülke pek çok açıdan geleneksel değerlere meydan okuyan ve Vietnam dilini etkileyen Batı değerlerini daha fazla benimser hale gelmiştir. Özellikle bu kültürel değişimi de genç nesiller arasında gözlemlemek mümkündür. (McCargo, 2004). Bazı araştırmalar, Vietnam sosyo-kültürel bağlamda ki değişimlerinin yakın zamanda olduğunu ve bunun nedeninin de geleneksel değerlerden uzaklaşmaktan kaynaklandığını ortaya koymaktadır. (Tuan ve Napier, 2000:7-10). Kültür, uçucu olmaktan ziyade sağlam ve istikrarlı olduğu için, birçok bilim insanı, uzun süren kültürel değerlerin hala en derinlerine nüfuz ettiğini ve tüm Vietnamlıların kalbinde devam ettiğini ileri sürmektedir. (Kelley, 2006: 314–370.)

Kültür, değerler ve inançların geniş ve karmaşık doğası göz önüne alındığında, Vietnam'daki KSS'nin doğasını etkileyebilecek tüm

faktörleri ele almaya çalışmak oldukça zor olacaktır. (Ya Hui ve Hoa,2016: 772–787). Dolayısıyla da bu çalışmada sadece kültür boyutu dikkate alınarak Vietnam’da yaşayan ve Can Tho Üniversitesinde öğrenimine devam eden ve bu üniversitede çalışan akademik ve idari personellerin KSS algısı hakkındaki görüşleri alınarak konuya bir çerçeve çizilmeye çalışılmıştır.

2.4.Çalışmanın Amacı

Bu çalışma, kurumsal sosyal sorumluluk algısının Türkiye ve Vietnam’da cinsiyet ve yaş değişkenleri açısından değişip değişmediğini incelemeyi amaçlamaktadır. Dolayısıyla da Türkiye’de Bayburt Üniversitesinde ve Vietnam’da Can Tho Üniversitesinde rastsal seçilen katılımcıların demografik verilerinden hareket ederek iki ülke arasındaki KSS algıları arasında anlamlı bir fark olup olmadığı gözlemlenmeye çalışılmıştır. Burada demografik veriler bağımsız değişken olarak ele alınırken Türkiye ve Vietnam’da ki KSS algısı değişkenleri bağımlı değişken olarak ele alınmıştır. KSS algılarını belirlemek üzere her iki örneklem grubunda faktör analizleri yürütülmüştür Aşağıda çalışmanın modeli ve hipotezleri yer almaktadır:

Şekil.1.Temel Model

Yukarıdaki temel modelden hareketle aşağıdaki hipotezler önerilmiştir:

H1: Türkiye’de ki katılımcıların KSS algıları ile demografik durumları arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H1a: Türkiye’de ki katılımcıların cinsiyetleri ile KSS algıları arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H1b: Türkiye’de ki katılımcıların yaşları ile KSS algıları arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H1c: Türkiye’de ki katılımcıların çalışma durumları ile KSS algıları arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H2: Katılımcıların demografik durumları ile Vietnam’da ki KSS algıları arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H2a: Vietnam’da ki katılımcıların cinsiyetleri ile KSS algıları arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H2b: Vietnam’da ki katılımcıların yaşları ile KSS algıları arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H2c: Vietnam’da ki katılımcıların çalışma durumları ile KSS algıları arasında anlamlı bir ilişki vardır.

3.Yöntem ve Teorik Modelin Test Edilmesi

Bu çalışma Türkiye’de Bayburt Üniversitesinde öğrenimine devam eden işletme bölümü öğrencileri ve Vietnam’da Can Tho Üniversitesinde öğrenimine devam eden öğrenciler memur ve akademisyenlere uygulanmıştır. Söz konusu çalışmanın anketleri yüzyüze ve rastsal bir şekilde dağıtılırken çalışmanın yürütülmesi için üç aylık bir süre belirlenmiştir.

3.1 Bulgular

Hipotezleri test etmek için gerekli çeviri düzeltmeleri yapıldıktan sonra Türkiye’de Bayburt Üniversitesinde öğrenimine devam eden toplam 330 kişiye ilgili anketler tesadüfi yöntem ile dağıtılarak yapılmıştır. Bu anketlerin 282 adedi geri alınmıştır. Ayrıca yine aynı anket Vietnam’da Can Tho Üniversitesinde öğrenimine devam eden öğrenciler ile memur ve akademisyenlere 354 uygulanmıştır. Elde edilen veriler SPSS programı yardımıyla betimleyici analize tabi tutulmuş ve daha sonra yine aynı programda faktör analizine bakılmıştır. Öncelikle oluşturulan ölçüm modeline Croanbach güvenilirlik testleri KMO iç tutarlılık oranları uygulandıktan sonra doğrulayıcı faktör analizi uygulanmış, ölçüm modelinin güvenilirliği bu kapsamda incelenmiştir. Aşağıda Tablo.1 de Türkiye ve Vietnam’da ki demografik bilgiler ile birlikte yapılan frekans analizleri verilmiştir.

Tablo.1. Demografik veriler (Türkiye-Vietnam)

		% Türkiye- (n=282)	% Vietnam-(n = 354)
Cinsiyet	Erkek	47.60	41.30
	Kadın	52.40	58.70
Yaş	19-30 yaş arası	58.90	54.60
	30 yaş üstü	41.10	45.40
Çalışma Durumu	Memur	37.41	29.88
	Öğrenci	28.95	40.70
	Akademisyen	33.64	30.50

Bu tabloya göre Araştırmaya Türkiye’den ve Vietnam’dan katılanların çoğunluğu kadındır. Ayrıca bu çalışmaya katılanların çoğunluğunu 19-30 yaş arasındaki bireyler oluşturmaktadır. Çalışma durumuna göre de memur, öğrenci ve akademisyenlerin oranı iki ülkede birbirine oldukça yakındır.

3.2. Teorik Modelin Test edilmesi

Uluslararası çalışmalar incelendiğinde farklı kültürlerin etkisinin olduğu gözlemlenmiştir. Bu sebeple de uygulanacak çalışmanın söz konusu ülkelerin dil ve kültür yapısına uygun olması gerekmektedir. (Hofstede,1983: 46–74). Bu sebeple bu çalışmada Türkiye ve Vietnam’da KSS algısını ölçmek üzere yazarlar tarafından (26 soruluk ve dört boyutlu) hazırlanan anket Türkçeye ve Vietnamcaya çevrilerek iki ülkede de alanında uzman dil bilimcilere ve KSS alanında yetkinliği olan bilim adamlarına gönderilerek görüşleri çerçevesinde son hali verilmiştir. (Battal ve Durmuş, 2017:71-84) Daha sonra bu ölçekler ilk etapta iki ülkede de pilot olarak 100 kişilik bir test grubunun üzerinde denenmiştir. (Battal ve Durmuş, 2017:71-84) Buradan alınan sonuçlardan hareketle de ölçeklerin geçerlilik ve güvenilirliklerinin yeterli olduğu beklenen faktörlerin (Gönüllü sorumluluk, etik sorumluluk, yasal sorumluluk, ekonomik sorumluluk) oluştuğu gözlemlenmiştir. Aşağıda söz konusu ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik durumu ile ilgili bilgiler ayrıca verilmiştir. Dolayısıyla da İki ülke arasında ki modelin test edilmesine geçilmiştir. Öncelikle iki ülke içinde demografik veriler ile ilgili

tanımlayıcı analizler ve frekans analizleri yapılmıştır. Daha sonra öz değerleri 1 katsayısının altında olan değerler modelin dışında tutulmuş ve 4 faktörlü %50 üzerinde bir oranda anketin açıldığı ve yeterli olduğu gözlemlenmiştir. Son aşamada ise iki ülke için de doğrulayıcı faktör analizleri yapıldıktan sonra yapısal eşitlik modellemesine uygun hale gelen rafine ölçekler üzerinden model yorumlanmıştır. Aşağıda iki ülkenin doğrulayıcı faktör analizi ile ilgili sonuçları sırasıyla verilmiştir.

Tablo.2. Vietnam Toplam Açıklanan Varyans Analizi

Faktörler	Özdeğerler	Açıklanan toplam varyans yüzdesi
1 Gönüllü Sorumluluk	3,71	26,54
2 Etik Sorumluluk	2,13	10,77
3 Yasal Sorumluluk	1,67	8,64
4 Ekonomik Sorumluluk	1,07	7,59
Toplam	53,54	

Yukarıda ki Tablo.2 ve Tablo 3'e göre doğrulayıcı faktör analizi sonucunda öncelikle Vietnam verilerinin toplamda 4 (Gönüllü sorumluluk, etik sorumluluk, yasal sorumluluk, ekonomik sorumluluk) faktörlü bir yapıyı sağladığı gözlemlenirken aynı zamanda ölçeğin söz konusu ülke için açıklanan toplam varyans yüzdesi %53.54 olarak hesaplanmıştır. Daha sonraki adımda ise Türkiye verilerinin doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır ve burada da tıpkı Vietnam'da gözlemlendiği gibi 4 faktörlü bir yapının olduğu gözlemlenmiştir. Açıklanan toplam varyansın ise %54.14 olduğu hesaplanmıştır. Böylece iki ülke arasında toplam açıklanan varyansın anlamlı olduğunu söylemek mümkündür çünkü açıklanan varyansın toplam varyans üzerinden %50'yi geçiyor olması faktör analizinin önemli bir kriteridir. Ters durumda oluşturulan faktör yapısı toplam değişken varyansının yarısından azını açıklıyor ise temsil yeteneğinden söz etmek yanlış olurdu. (Yaşlıoğlu,2017:74-85)

Tablo.3. Türkiye Toplam Açıklanan Varyans Analizi

Faktörler	Özdeğerler	Açıklanan toplam varyans yüzdesi
1 Gönüllü Sorumluluk	7.42	29,92
2 Etik Sorumluluk	2.83	11,96

3 Yasal Sorumluluk	1,59	6,67
4 Ekonomik Sorumluluk	1,17	5,59
Toplam	54,14	

Ayrıca Tablo.2 ve Tablo 3’de verilen bilgilere ek olarak bu verilerin KMO ve Bartlett Testi değerleride oldukça önemlidir. KMO testi değişkenler arasındaki korelasyonları ve faktör analizinin uygunluğunu ölçen testtir. KMO testinin değeri 0 ile 1 aralığında olmalıdır. KMO değeri, herhangi bir değişkenin diğer değişkenler tarafından hatasız tahmin edilmesi halinde 1’e eşit olur. 0,8 üstü değerler mükemmel sayılabilir (Büyüköztürk, 2002: 470-483). Buradan hareketle Vietnam verileri için KMO 0,779 iken Bartlett Test değerleri 1618,490 ve serbestlik derecesi 0,276’dır. Türkiye verileri için ise için KMO 0,813 iken Bartlett Test değerleri 1541,109 ve serbestlik derecesi 0,218 dir. Böylece Vietnam ve Türkiye için iç tutarlılık oranının anlamlı olduğunu söylemek mümkündür.

Tablo.4. Kurumsal Sosyal Sorumluluk Algısının Doğrulayıcı Faktör Analizi (Vietnam)

Gizli değişken	Ölçülen değişken	Standard lambda	Ki-Kare Bağımsızlık Testi	Cronbach α
Gönüllü Sorumluluk	G.S1	0,738	0,544	0,841
	G.S 2	0,644	0,414	
	G.S 3	0,633	0,400	
	G.S 4	0,627	0,393	
	G.S 5	0,626	0,391	
	G.S 6	0,616	0,379	
	G.S 7	0,578	0,334	
	G.S 8	0,568	0,322	
	G.S 9	0,475	0,225	
Etik Sorumluluk	E.S1	0,710	0,504	0,713
	E.S 2	0,686	0,470	
	E.S 3	0,654	0,427	
	E.S 4	0,489	0,239	
Yasal Sorumluluk	Y.S1	0,730	0,532	0,729
	Y.S 2	0,714	0,509	
	Y.S 3	0,668	0,446	
	Y.S 4	0,504	0,254	
	Y.S 5	0,490	0,240	
	Y.S 6	0,431	0,185	

Ekonomik Sorumluluk	Ek. S1	0,656	0,430	0,706
	Ek. S 2	0,578	0,334	
	Ek. S 3	0,503	0,253	
	Ek. S 4	0,475	0,225	
	Ek. S 5	0,424	0,179	

Yukarıdaki tablo Vietnam verilerinin doğrulayıcı faktör analizi sonucunu göstermektedir. Bu tabloda Gönüllü sorumluluk 9 madde altında, Cronbach $\alpha = 0,841$, Etik sorumluluk 4 madde altında Cronbach $\alpha = 0,713$ Yasal Sorumluluk 6 madde altında Cronbach $\alpha = 0,729$ ve Ekonomik Sorumluluk 5 madde altında Cronbach $\alpha = 0,706$ toplamda 4 faktörlü olarak sonuçlanmıştır. Faktör analizi yapılırken sosyal bilimler için sık kullanılan 0.40 altındaki noktaları kesme noktası olarak kabul edilmiş ve Varimax döndürme yöntemine göre sonuçlar elde edilmiştir. Ayrıca Cronbach α değerleri 0.70 üzerinde olduğu için sonuçlar geçerli ve güvenilir olarak yorumlanabilir. (Santos,1999:1-5) Ayrıca Vietnam verilerinin genel standardize edilmiş Cronbach α değeri de 0,753'tür. Faktör analizi sonucunda (12 ve 23) nolu toplam iki soru aynı faktörlere yüklendiği için çıkarılarak analiz tamamlanmıştır.

Tablo.4. Kurumsal Sosyal Sorumluluk Algısının Doğrulayıcı Faktör Analizi (Türkiye)

Gizli değişken	Ölçülen değişken	Standard lambda	Ki-Kare Bağımsızlık Testi	Cronbach α
Gönüllü Sorumluluk	G.S1	0,717	0,514	0,768
	G.S 2	0,651	0,423	
	G.S 3	0,696	0,484	
	G.S 4	0,621	0,385	
	G.S 5	0,617	0,380	
	G.S 6	0,593	0,351	
Etik Sorumluluk	E.S 1	0,724	0,524	0,733
	E.S 2	0,681	0,463	
	E.S 3	0,663	0,439	
	E.S 4	0,552	0,304	
	E.S 5	0,699	0,488	

Yasal Sorumluluk	Y.S1	0,786	0,617	0,756
	Y.S 2	0,770	0,592	
	Y.S 3	0,597	0,356	
	Y.S 4	0,536	0,287	
	Y.S 5	0,423	0,178	
	Y.S 6	0,439	0,192	
Ekonomik Sorumluluk	Ek. S1	0,660	0,435	0,712
	Ek. S 2	0,562	0,315	
	Ek. S 3	0,524	0,274	
	Ek. S 4	0,468	0,219	
	Ek. S 5	0,442	0,195	

Yukarıda gösterilen Tablo.4’de Türkiye verilerinin faktör analizi sonucunu göstermektedir. Bu tabloda Gönüllü sorumluluk 6 madde altında, Cronbach $\alpha=0,768$ Etik sorumluluk 5 madde altında Cronbach $\alpha=0,733$ Yasal Sorumluluk 6 madde altında Cronbach $\alpha=0,756$ ve Ekonomik Sorumluluk 5 madde altında Cronbach $\alpha=0,712$ toplamda 4 faktörlü olarak sonuçlanmıştır. Ayrıca Türkiye verilerinin genel standardize edilmiş Cronbach α değeri de 0,778’dir.Faktör analizi sonucunda (4,9,12 ve 25) nolu toplam dört soru çıkarılarak analiz tamamlanmıştır. Burada dikkat çeken bir konu vardır o da 12 nolu sorunun “ Bu kurum, çalışanlarının gönüllü faaliyetlerini desteklemektedir. ’her iki ülkede de 0,40 kesme değerinin altında kalmış olmasıdır. Buradan hareketle de iki ülkedeki katılımcıların genelinin bu soruyu tam olarak algılayamadığı söylenebilir. (Battal ve Durmuş, 2017:71-84).Bu çalışmada Kültürlerarası KSS algısı ölçmek üzere salt bir ölçek geliştirilmiş olup tüm maddeler için KMO iç tutarlılık oranı 0,784, Bartlett Test değerleri 1367,101, serbestlik derecesi 0,221iken oluşturulan bu ölçeğin Cronbach α güvenilirlik değeri de 0,819’dur.

3.3. Demografik Değişkenlerle Kurumsal Sosyal Sorumluluk Algısı Arasındaki İlişki

Demografik değişkenlerle, Kurumsal Sosyal Sorumluluk Algısı arasındaki ilişkiye bakıldığında istatistiksel olarak iki grup içeren değişkenler için t testi, uygulanırken ikiden fazla grup içerenler için ise kruskall-wallis testinden yararlanılmıştır.(Field,2013:236). Cinsiyetin, araştırma değişkenleri açısından önemli bir farklılık kaynağı olup olmadığını ortaya koymak üzere t testi uygulanmıştır. Bu testin sonuçlarına göre KSS boyutları açısından cinsiyet farklılığının önemli olmadığını göstermektedir. Analiz

sonuçlarına göre hem Türkiye’de ki kadın katılımcıların hem de Vietnam’daki kadın katılımcıların ortalamalarının ($X = 11,06$) erkek çalışanların ortalamasına ($X = 9,24$) göre anlamlı ölçüde yüksek olduğunu göstermektedir ($p=0,027$). Başka bir bakış açısıyla da yine her iki ülke için de kadın katılımcıların KSS algıları erkek çalışanlara kıyasla daha fazladır. Farklı yaşlardaki katılımcılar arasında da iki ülke arasındaki KSS algıları arasında fark olup olmadığını belirlemek amacıyla da Kruskal-Wallis testi uygulanmıştır. Test sonucunda tüm ki-kare değerleri $p>0.05$ önem düzeyinde olduğu için anlamsız bulunmuştur. Yani buradan hareketle her iki ülkede de yaş ortalamalarının, KSS algılamaları arasında anlamlı bir fark olmadığını göstermektedir. Son olarak iki ülkede de çalışma durumu arasında fark olup olmadığını belirlemek amacıyla gerçekleştirilen Kruskal-Wallis testi sonucunda 0,05 seviyesinde anlamlı bir farklılık olduğunu gözlemlenmiştir. (Breslow,1970: 579-594.).Farklı yaşlardaki bireylerin KSS algılamaları arasında fark olup olmadığını belirlemek amacıyla Kruskal-Wallis testi uygulanmıştır. Testi sonucunda tüm ki-kare değerleri $p>0.05$ önem düzeyinde anlamsız bulunmuştur. Bu bulgular farklı yaşlardaki çalışanların KSS algılamaları arasında fark olmadığını ortaya koymuştur. Ayrıca ankete katılanların öğrenci, akademik personel ya da idari personel olması durumunun araştırma değişkenlerinde nasıl bir farklılık ortaya çıkardığını anlamak için yapılan t testi sonuçları ise iki ülkedeki KSS algısı değişkenleri açısından (Vietnam ve Türkiye) akademik personelin (sırasıyla $X = 21,18$ ve $X = 15,12$) idari personele kıyasla (sırasıyla $X = 12,69$ ve $X = 9,31$) anlamlı ölçüde daha yüksek bir ortalamaya sahip olduğu sonucunu verirken öğrencilerin (sırasıyla $X = 10,53$ ve $X = 7,29$) ortalamaları en düşük orandadır.

3.4. Türkiye ve Vietnam Kurumsal Sosyal Sorumluluk Algısı Arasındaki İlişki

Yukarıda Şekil.1’de açıklandığı gibi öncelikle bu iki ilişki arasındaki değerlerin demografik veriler ile ilgili durumları incelenmiş ve temel modelde KSS Türkiye ve KSS Vietnam algısı ilk adımda iki bağımsız değişken olarak ele alınmıştır. Daha sonra da Amos programında iki ilişki arasında ki ilişki yapısal eşitlik modellemesine dâhil edilerek Türkiye ve Vietnam arasındaki KSS algısı ilişkisi yordanmaya çalışılmıştır. Buradan hareketle test sonuçları aşağıdaki gibi gözlemlenmiştir:

Tablo.5. Araştırma Modeline Ait Uyum İndeksleri

Kısaltma	Anlamı	Model değeri	Kabul Değeri
χ^2	Ki kare	476,63	-
Sd	Serbestlik derecesi	104	-
χ^2 /sd	Ki kare/ serbestlik derecesi	4.582	$\leq 2a$, $\leq 5b$ (a: çok iyi uyum, b: iyi uyum)
p	Önem düzeyi	0.047	$0,05 \leq$
RMSEA	Yaklaşık Hataların Ortalama Karekökü	0.071	$0,05 <$ (tolerans 0,08)
CFI	Artmalı Uyum İyiliği İndeksi	0.92	$0,90 \leq$
NNFI	Normlaştırılmamış Uyum İyiliği İndeksi	0.90	$0,90 \leq$
AGFI	Düzeltilmiş İyilik Uyum İndeksi	0.93	$0,90 \leq$

Yukarıda ki tabloya göre Ki kare/ serbestlik derecesine bakıldığında 4,582 model değeri ile çalışma modelinin iyi bir uyuma sahip olduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca $p \leq 0,05$ önem düzeyinde anlamlı iken yaklaşık hataların karekökü oranı da kabul edilebilir bir düzeydedir. Modeldeki temel hipotezlere (H1,H2) ait regresyon katsayıları ise Tablo 6'da gösterilmiştir:

Tablo.6. Regresyon Katsayıları

Yol	Hipotez	Yol Katsayısı	T Değeri	Sonuç
Demografik veriler → Türkiye KSS Algısı	H1	0.52	7.69	Kabul edildi
Demografik veriler → Vietnam KSS Algısı	H2	0.44	5.32	Kabul edildi

Yukarıdaki Tablo.6 'ya bakıldığında temel hipotezlerinin doğrulandığı iki ülke arasında demografik verilerin KSS algısı üzerindeki etkilerinin birbiriyle yakın olduğu gözlemlenirken (H1,H2) ülkelerin ikisinin de ayrı ayrı regresyon analizine tabi tutulduktan

sonra yapısal eşitlik modeli ile analizi yapılmıştır ve Demografik veriler → Türkiye KSS Algısı açısından bakıldığında 0.52 düzeyinde yüksek seviyede bir ilişki gözlemlenirken; Demografik veriler → Vietnam KSS Algısı ilişkisinde yol katsayısı 0.44 orta seviyede bir ilişki gözlemlenmiştir. Buradan hareketle de Türkiye’de Bayburt Üniversitesinde öğrenim görenlerin, akademik ve idari kadro pozisyonlarında çalışanların kurumsal sosyal sorumluluk algısının Vietnam’da Can Tho üniversitesinde öğrenim görenlerin akademik ve idari kadro pozisyonlarında çalışanların kurumsal sosyal sorumluluk algılarından daha yüksek olduğunu söylemek mümkündür.

4.Sonuç ve Öneriler

Bu çalışma ve buna benzer diğer çalışmaların kendilerine has birtakım zorlukları bulunmaktadır. Örneğin bu çalışmada iki farklı kültür arasında bir ölçek geliştirilerek ve yoğun bir geri dönüşüm sağlayarak çalışmanın ölçeğine son hali verilmeye çalışılmıştır. Daha sonrasında ise iki ülkenin dillerine çevrilerek öncelikle pilot uygulamaları yapılmış ve anketin kullanıma uygun olduğu görüşüne varılmıştır. Daha sonra önceden yapılan kültürlerarası çalışmalar dikkatle incelendikten sonra çalışmaya bunlara paralel olarak amaç yöntem ve kapsam planı yapılmıştır. En son aşamada ise bu iki ülkeyi karşılaştıran ölçek eşgüdümlü olarak Türkiye’de ve Vietnam’da uygulanmıştır.

Araştırmanın konusu iki ülkenin demografik verileri ışığında Kurumsal sosyal sorumluluk algısını ölçmeyi hedeflediği için ciddi anlamda bir sınırlandırma getirildiği söylenebilir. Ancak yukarıda da belirtildiği üzere sosyal bilimlerde ülkeler arasında kıyaslama çalışmaları incelendiğinde genellikle ulaşılan çalışmalarda bu metodun takip edildiği görülmüştür.

Sonuç olarak bu çalışmada iki ülke arasındaki demografik verilerin öncelikle KSS algısı üzerinde anlamlı bir etkisinin olduğu ortaya konulmuştur. Ayrıca yukarıda hipotezler kısmında verilen alt hipotezlerde demografik verilerin (cinsiyet, yaş, eğitim durumu) öncüllerinin incelenmesiyle beraber cinsiyetin ve yaşın yapılan analizlerle aralarında anlamlı bir farkın olmadığı gözlemlenirken eğitim durumu için anlamlı bir fark olduğu ortaya konulmuştur. Ayrıca ilginç bir şekilde her iki ülkede de kadın katılımcıların erkek katılımcılara oranla KSS algısının daha fazla olduğu gözlemlenmiştir. Her çalışma gibi bu çalışmanın da birtakım zorlukları ve sınırlılıkları mevcuttur. Bunlardan en önemlisi bu tarz çalışmaların kültürel farklılıklardan kaynaklı olarak net bir şekilde ifade edilmesi zorunluluğudur. Zira katılımcılara yöneltilen soruların açık ve doğru

bir şekilde oluşturulması gerekmektedir. Bu sebeple yalnız ölçek oluşturma ve onaylama süreci için 6 ay kadar zaman harcanmıştır. Bu sürenin sonunda bir ölçek geliştirilerek 4 boyutlu olarak iki ülkedeki önceden belirlenmiş üniversitelerde uygulanmıştır. İlerde yapılacak çalışmalarda KSS algısının yanında kurumsal itibar ve iş etiği kavramları da dâhil edilerek eşgüdümlü olarak bir çalışma yürütülebilir çünkü iki ülkenin de kültürel olarak tarihinin oldukça eskilere dayandığı ve benzer ahlaki kurallara değer verdiği(bağımsızlığa düşkünlük, milliyetçilik, örf ve adetlere bağlılık) gözlemlenmiştir. Dolayısıyla ileride yapılacak böyle bir çalışmayla iki ülke arasındaki sosyo- kültürel bağlar daha derinlemesine ortaya konulabilir.

Kaynakça

- About the WBCSD." Wbcd. org. World Business Council for Sustainable Development. access date: 17 Jan. 2009
- Abratt, R., & Sacks, D. (1988). The marketing challenge: towards being profitable and socially responsible. *Journal of Business Ethics*, 7(7), 497-507.
- Ararat, M. (2005), "Social responsibility in a state-dependent business system", in Habisch, A., Jonker, J., Wegner, M. and Schmidpeter, R. (Eds), *Corporate Social Responsibility Across Europe*, Springer, Berlin, pp. 247-259
- Battal, F., & Durmuş, İ. Modern Ahilik Ölçeği Geçerlik ve Güvenirlilik Çalışması. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, (63), 71-84.
- Bowen, R. (1953). *Social responsibilities of the businessman*. New York: Harper.
- Breslow, N. (1970). A generalized Kruskal-Wallis test for comparing K samples subject to unequal patterns of censorship. *Biometrika*, 57(3), 579-594.
- Brown, H. S., De Jong, M., & Lessidrenska, T. (2009). The rise of the Global Reporting Initiative: a case of institutional entrepreneurship. *Environmental politics*, 18(2), 182-200.
- Büyüköztürk, Ş. (2002). Faktör analizi: Temel kavramlar ve ölçek geliştirmede kullanımı. *Kuram Ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 32(32), 470-483.
- Carroll, A. B. (1991). The pyramid of corporate social responsibility: Toward the moral management of organizational stakeholders. *Business Horizons*, 34(4). p.77-78
- Chamberlain, N. W. (1973). *The limits of corporate responsibility*. basic books.

- Citizenship (2005), p. 1-20
- Dincer, B. (2012), "The foreign equity in banking industry and the effectiveness of corporate governance: essential or a soap opera?", *International Journal of Academic Research in Accounting, Finance and Management Sciences*, Vol. 2 No. 4, pp. 339-352
- Dinçer, Ö., & Yılmaz, C. (2003). *Kamu yönetiminde yeniden yapılanma 1: Değişimin yönetimi için yönetimde değişim*. TC Başbakanlık.
- Edwards, V., & Phan, A. (2008). Vietnam. In J. Benson & Y. Zhu (Eds.), *Trade unions in asia: An economic and sociological analysis*. London: Routledge
- Esrock, S. L., & Leichty, G. B. (1998). Social responsibility and corporate web pages: Self-presentation or agenda setting?. *Public relations review*, 24(3), 305-319.
- Field, A. (2013). *Discovering statistics using IBM SPSS statistics*. sage.
- Friedman, M. (2009). *Capitalism and freedom*. University of Chicago press.
- Friedman, Milton. (1970). The Social Responsibility of Business is to Increase its Profits. *The New York Times Magazine*, 13 Sept.
- Hofstede, G.: 1983, 'National Cultures in Fours Dimensions – A Research-Based Theory of Cultural Differences Among Nations', *International Studies of Management and Organization* 13(12), 46–74.
- Jamieson, N. L. (1993). *Understanding Vietnam*. Berkeley: University of California Press
- Kelley, L. C. (2006). "Confucianism" in Vietnam: A state of the field essay. *J Vietnam Stud*, 1(1–2), 314–370. <https://doi.org/10.1525/vs.2006.1.1-2.314>
- Kucuk-Yilmaz, A. (2008), "The corporate social responsibility practice in the Turkish automotive distribution companies", *International Journal of Business and Management*, Vol. 3 No. 6, pp. 139-147.-a,-b
- Maignan, I. and O. C. Ferrell: 2001, 'Corporate Citizen as a Marketing Instrument – Concepts, Evidence and Research Directions', *European Journal of Marketing* 35 (3/4), 457.
- McCargo, D. (2004). *Rethinking Vietnam*. London: RoutledgeCurzon
- McGuire, J.B., (1963). *Business and society*. New York: McGraw Hill, p.45-46
- Rochlin, Steven A. and Bradley K. Googins. —The Value Proposition for Corporate Citizenship: A Monograph by The Center for

- Corporate Citizenship at Boston College. Boston, MA: Boston College Center for Corporate
- Rowley, C., & Truong, Q. (2009). *The changing face of Vietnamese management*. Oxford: Routledge
- Santos, J. R. A. (1999). Cronbach's alpha: A tool for assessing the reliability of scales. *Journal of Extension*, 37(2), 1-5.
- Skouloudis, A., Evangelinos, K., & Kourmoussis, F. (2010). Assessing non-financial reports according to the Global Reporting Initiative guidelines: evidence from Greece. *Journal of Cleaner Production*, 18(5), 426-438.
- Tuan, V., & Napier, N. K. (2000). Paradoxes in Vietnam and America: "lessons earned". *Hum Resour Plan*, 23(1), 7-10.
- Votaw, D. & Sethi, S. (1975). *The corporate dilemma*. Englewood Cliff, N.J.: Prentice Hall, p.56-58
- Weber, Karl. Social Business Goes From the Drawing Board to the Real World. *Harvard Business Publishing*. 17 Jan. 2009, p.13-14
- Wilcke, R.W. (2004). An Appropriate ethical model for business and a critique of Milton Friedman's thesis. *The Independent Review*, 9(2), p. 187-209.
- Ya Hui, L., & Hoa, N. T. T. (2016). A study on knowledge management and corporate social responsibility in Vietnamese manufacturing companies. *International Journal of Recent Advances in Organizational Behaviour & Decision Sciences*, 2(2), 772-787.
- Yaşloğlu, M. M. (2017). Sosyal Bilimlerde Faktör Analizi ve Geçerlilik: Keşfedici ve Doğrulayıcı Faktör Analizlerinin Kullanılması. *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 46, 74-85.
- <http://www.ticaretkanunu.net/ttpk-madde-437/> 18.10.2018